

UDK 821.163.42:81'373.7
821.163.42.09 Kerstner, M.
Izvorni znanstveni članak
Primljen 05.07. 2012.
Prihvaćen za tisak 09.04. 2013.

Bojana Marković

Zavod za lingvistička istraživanja
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zagreb

Kreativna upotreba frazema i drugih višerječnica u djelima Mladena Kerstnera – mogućnosti i namjere

U radu se analiziraju frazemi i druge višerječnice u kajkavskim djelima ludbreškoga pisca Mladena Kerstnera, s namjerom da se utvrdi autorova frazeološka kreativnost kao posljedica upotrebe frazema u kontekstu.

Analizom po formalnome kriteriju utvrđeno je da sedamdeset posto građe čine preuzeti temeljni oblici općehrvatskih, podravnih i ludbreških frazema te ustaljene ludbreške varijante podravnih frazema, u kojima o autorskoj kreativnosti nema govora. Tek tridesetak posto građe čine autorske modifikacije ustaljenih frazema i varijanata te inovativne Kerstnerove višerječnice.

Semantičkom je analizom utvrđeno da je za razumijevanje čak 91% višerječnica (koje uključuju i frazeme) potrebno stereotipno znanje o podravskome kraju i poznavanje općekajkavskoga govora. Tomu je tako jer je autor s jedne strane želio stvoriti autentičnu sliku gornjopodravnoga naselja i njegovih stanovnika sedamdesetih godina 20. stoljeća, a s druge je strane želio ostvariti što širu recepciju svojih djela i u ne-podravnj i u ne-kajkavnj Hrvatskoj. Balansirajući između tih dviju težnji, Kerstner je i općehrvatske štokavske frazeme i lokalne ludbreške kajkavske frazeme modificirao do razine podravnoga stereotipa.

Analiza ustaljenih ludbreških varijanata podravnih frazema pokazala je da do frazemske varijantnosti dolazi ponajviše radi prilagodbe frazema jezičnom i kulturno-geografskom prostoru dijelom kojega postaju.

U potrazi za Kerstnerovom frazeološkom kreativnošću pokazalo se da kreativnost nije bila autorova primarna nakana, već je to bilo stvaranje autentičnosti i humora, uz neprestano zadržavanje na jezičnoj i frazeološkoj razini ko-

ja je pristupačna širem sloju publike.

Ključne riječi: Mladen Kerstner; kajkavska književnost; višerječnice; frazemske varijante; frazemske modifikacije; kreativnost; autentičnost.

1. Uvod

U brojnim je kognitivnosemantičkim radovima pokazano da većina frazema nije ustaljena i nepromjenjiva skupina riječi sa statusom leksičke jedinice, već da se mnogi daju objasniti pomoću kognitivnih mehanizama koji povezuju njihovo doslovno i preneseno značenje (npr. Kövecses i Szabó 1996; Langlotz 2006). U tim se radovima zastupa mišljenje da su frazemi dinamične kognitivne strukture s različitim stupnjem kompleksnosti i prepoznatljivosti pa time i promjenjivosti, a taj stupanj varira od frazema do frazema, od govornika do govornika i od konteksta do konteksta (v. Langlotz 2006: 127). Drugim riječima, frazemske varijante i modifikacije, koje između ostaloga obilježava i kreativnost, fenomenom su jezika u upotrebi (v. Langlotz 2006: 175).

U ovom je radu analizirana upotreba frazema i drugih višerječnica u dramskim tekstovima ludbreškoga kajkavskog pisca Mladena Kerstnera, iz sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, s namjerom da se utvrdi: Koje i kakve frazeme Kerstner odabire iz poznatoga mu frazeološkog fonda? Koliko je neizmijenjenih frazema, a koliko frazemskih varijanata i modifikacija u njegovim djelima? Jesu li neizmijenjeni frazemi općepoznati u hrvatskim okvirima, ili su regionalni, i u kojoj mjeri? Na kojoj su razini izmijenjeni frazemi i s kojim ciljem? Na koji je način Kerstner stvorio inovativne višerječnice? Odgovori na ta pitanja u konačnici će pokazati koliko je Kerstnerova frazeološka kreativnost i je li kreativnost autorova primarna nakana.

Za očekivati je da u realističnome dramskom žanru koji tvori većinu Kerstnerova stvaralaštva, a obiluje dijalogom, autor upotrebljava velik broj ustaljenih kajkavskih frazema, što njegova djela čini autentičnima. S druge strane, zato jer piše dijalektom, a ne književnim jezikom, i zato jer piše i za elektronički medij (scenarije za televizijske serijale), autor mora brinuti i o publici kojoj svoja djela namjenjuje. Drugim riječima, ako želi imati širu publiku, ne smije si dopustiti previše lokalnih jezičnih, pa onda ni frazeoloških osobina, već mora pažljivo balansirati između autentična prikaza suvremenika Podravaca i razumljivosti svojega djela među nepodravskom i ne-kajkavskom publikom.

Analiza je pokazala da Kerstner upravo to i čini. Iako je sâm Ludbrežanin i najčešće piše o podravskome seocetu (Gruntovcu), u svojim djelima većinu frazema

preuzima iz općepodravskoga i općekajkavskoga dijapazona, svodeći lokalne kajkavske jezične i frazeološke osobine na najmanju mjeru. Frazemske modifikacije tvori s namjerom da ih što bolje uklopi u podravski univerzum, ali do razine podravskoga stereotipa, a osim toga i s namjerom stvaranja komičnosti koju duguje žanru – dramskim komedijama. Možemo zaključiti da Kerstnerov primarni cilj u modificiranju frazema nije kreativnost, već ostvarivanje autentičnosti s jedne strane, a komičnosti s druge, neprestano imajući u vidu zadržavanje na jezičnoj i frazemaškoj razini koja je razumljiva širem sloju publike.

Rad započinje teorijskim postavkama koje uključuju kognitivnosemantički pogled na frazeološku kreativnost i osnovne informacije o jeziku i djelu Mladena Kerstnera. Slijedi poglavlje o korpusu, ciljevima i metodama istraživanja, zatim poglavlje o analizi građe po formalnome i semantičkome kriteriju, poglavlje rasprave o rezultatima dobivenima analizom te na koncu zaključak.

2. Teorijske postavke

U teorijskim postavkama iznijet će se osnovni pojmovi i promišljanja vezana za frazeološku kreativnost iz gledišta kognitivne semantike jer je upravo taj lingvistički pravac odabran za teorijsku podlogu ovoga rada. Također, djelâ Mladena Kerstnera kratkim će se opisom smjestiti u hrvatski kulturno-jezični prostor.

2.1. Kognitivnosemantički pogled na frazeološku kreativnost

Frazeološka kreativnost već je odavno dijelom radova koji se bave frazemima u užem i širem smislu (za podjelu v. Menac 1978), bilo baveći se njihovom formalnom varijantnošću (v. Fink 1993), ili njihovim modifikacijama (v. Menac 2007: 205). U zagrebačkoj frazeološkoj školi varijantnost i modifikacije objašnjavaju se na temelju razlika u gramatičkoj strukturi, leksičkome sastavu i broju sastavnica frazema.

Iz gledišta kognitivne semantike frazemi su motivirani kognitivnim mehanizmima koji povezuju njihovo figurativno i doslovno značenje, to jest, značenje njihovih sastavnica. To znači da su frazemi konceptualne, a ne jezične naravi, a do njihova značenja dolazimo kognitivnim mehanizmima: konvencionalnim znanjem, konceptualnom metaforom i konceptualnom metonimijom (Kövecses i Szabó 1996) te metaforama sličnosti (Grady 1997; Stanojević 2009).

Svaki frazem ima *temeljni oblik* (engl. *base-form*, *basic form*, *canonical form*) koji je ekstrahiran iz raznih upotrebnih potvrda, neovisan o kontekstu te nosi proto-

tipno značenje. To je najjednostavniji morfosintaktički oblik koji frazem mora imati da bi aktivirao svoje specifično idiomatsko značenje, ustaljen u određenoj zajednici i usječen u mentalni leksikon većine govornika. Iz praktičnih se razloga temeljni oblik izjednačuje s oblikom frazema zapisanim u rječniku (engl. *citation-form*) iako je potonji zapravo samo formalna površina temeljnoga oblika koji može biti dinamično prilagođen korisničkim zahtjevima (usp. Langlotz 2006: 176–178).

Mnogi su frazemi morfosintaktički i leksički fleksibilni (usp. Gibbs 1994; Gläser 1998; Langlotz 2006; Omazić 2008; Parizoska 2009), a upotreba frazema koja odstupa od temeljnoga oblika, frazemska je varijanta. Frazemske varijante mogu biti u rasponu od sustavnih, gramatičkih, konvencionalnih varijanata, do nesustavnih i nekonvencionalnih igara riječi.

Konvencionalne ili *sustavne varijante* stvorene su neovisno o kontekstu, njihov formalni oblik obično nalazimo u rječnicima jer je frekventan, a značenje mu je povezano sa značenjem temeljnoga oblika frazema (usp. *usual, systemic variants*, Langlotz 2006: 199; Gläser 1998: 129).

Nekonvencionalne varijante ili *kreativne frazemske modifikacije* stvorili su pojedinci za specifičnu upotrebu u diskursu, kratkoročne su i značenje im je ograničeno kontekstom (*occasional variants*, Langlotz 2006: 199; *creative modifications* Gläser 1998: 129; Cowie 1998: 12).

I u frazemskoj varijanti i u frazemskoj modifikaciji frazem je kao cjelina izmijenjen kako bi se prilagodio komunikacijskim potrebama koje nastaju u određenim kontekstima. Dakle, razlog je modifikacije frazema komunikacijska uloga, to jest, postizanje određena efekta, a značenje varijante i modifikacije dolazi preko i s obzirom na original, radi čega je prilikom variranja frazema važno zadržati barem djelomičnu prepoznatljivost temeljnoga oblika (lekseme, strukturu, pozadinske kognitivne koncepte) (v. Langlotz 2006: 216; Omazić 2008: 72).

Kada je riječ o frazemskim modifikacijama čije je značenje udaljenije od temeljnoga oblika frazema i uvjetovano poznavanjem konteksta, najviše se naglašava autorova ili govornikova kreativnost. Pod jezičnom kreativnošću misli se na „spособnost govornog subjekta da spontano proizvodi i razumije nezavršen broj fraza koje prije nije nikad izgovorio ili čuo“ (HJP), to jest, na kreativnost kao nužnost prilagođavanja sredstava simboličkoga izraza konstantnoj promjeni iskustva (v. Langlotz 2006: 188). Pod frazeološkom se kreativnošću misli na variranje relativno stabilne frazeološke konstrukcije u određenom kontekstu (Langlotz 2006: 9).

Dakle, kada imamo jezičnu kreativnost s jedne strane, a kognitivna ograničenja pri variranju i modificiranju frazema s druge, možemo reći da frazeološka kreativ-

nost uključuje inovativnu promjenu formalnoga, a time i semantičkoga plana temeljnoga oblika frazema u specifičnome kontekstu, ali do točke u kojoj je i dalje temeljni frazemski oblik prepoznatljiv.

Osim frazema, odlikom su književnoga jezika i inovativne višerječnice – pjesničke metafore, metonimije, poredbe, hiperbole (usp. npr. Žic Fuchs 1992–1993: 588) – izrazi čije se značenje također zasniva na spomenutim kognitivnim mehanizmima, ali njihov formalni oblik nije konvencionalan, već je originalan autorski ostvaraj.

Zaključno, frazeme, frazemske varijante i modifikacije te pjesničke metafore, metonimije, poredbe, hiperbole objedinit ćemo nazivom *višerječnice*, u njegovu širem smislu.¹ Konkretno u ovome radu pod tim nazivom mislimo na skupine od dviju ili više riječi, koje uz doslovno, imaju i preneseno značenje upravo u danim upotrebnim kombinacijama. Do prijenosa značenja dolazi jer nam naše znanje o doslovnome značenju višerječnica i konceptualne metafore, metonimije te metafore sličnosti na kojima se zasnivaju, omogućuju preslikavanje toga znanja na druge, slične, konkretne ili apstraktne domene znanja. Ako su višerječnice upotrebom ustaljene, tada govorimo o konvencionalnim višerječnicama, ili frazemima, koji se javljaju u varijantnim oblicima u regionalnoj upotrebi (regionalne varijante frazema), ili u jezičnome kontekstu (autorske modifikacije frazema), s time da potonje, za razliku od prvih, nećemo naći u rječnicima, to jest, nisu formalizirane. Ako su višerječnice nekonvencionalne i kreativne, tada govorimo o inovativnim, autorskim višerječnicama koje također nećemo naći u rječnicima.

2.2. Jezik i djelo Mladena Kerstnera

Književni opus Mladena Kerstnera (Ludbreg, 1928. – Zagreb, 1991.)² u najvećoj mjeri sačinjavaju komedije, i to scenariji za televizijske serijale *Mejaše* (1970.), *Gruntovčane* (1975.) te *Dirigente i mužikaše* (1989.), zatim nekolicina kazališnih komedija i brojne radiodrame. Iako radnje svojih komada smješta u imaginarna sela, Gruntovec i Trnovec, Kerstner kroz prizmu smiješnoga nastoji što vjerodostojnije prikazati psihologiju podravskoga seljaka te sveltremenske antagonizme sela i

¹ Naziv *višerječnice* preuzimamo iz Tafra (2005: 282) prema engleskome *multi-word lexical units* u značenju 'jezične jedinice veće od riječi' među koje, u širem smislu, spadaju i frazemi.

² 1998. godine u Ludbregu je održan znanstveni skup posvećen Kerstnerovu svestranom umjetničkom stvaralaštvu. Tek su radovi s toga skupa, objavljeni u *Zborniku radova o Mladenu Kerstneru* (Ludbreg, 1999. godine), na neki način reafirmirali Kerstnera kao književnika – komediografa te je poslije godinu dana uvršten u *Leksikon hrvatskih pisaca* 2000.

grada, bogatstva i siromaštva, starog i novog. Zbog toga su replike njegovih komada emotivno nabijene, ekspresivne i stilistički vrlo dotjerane.

Jezik je Kerstnerovih djela kajkavski sa štokavskim elementima umetnutima radi stilske svrhe. Iako se mjesta dramskih radnji ne mogu pronaći na zemljovidu, pokazano je da je riječ o općoj podravskoj kajkavštini kao jezičnoj osnovici Kerstnerova stvaranja.³ Međutim, kako je već rečeno, ona je u ponekim dramskim replikama uvelike štokavizirana radi govorne karakterizacije likova i približavanja umjetničkoga djela publici ili čitateljstvu. Tako Kerstnerovi likovi seljaka govore podravskom kajkavštinom, jednostavno i spontano, što izaziva simpatiju kod čitatelja, gledatelja ili slušatelja. Likovi članova lokalnih političkih tijela i ostalih nazovintelektualaca trude se govoriti književnim jezikom, što u kombinaciji s kajkavskom sintaksom zvuči nezgrapno te stvara dojam komičnoga, dok likovi obrazovanih ljudi i ljudi na višim društvenim pozicijama govore uglavnom književnim jezikom.

Iako pisani kajkavskim idiomom, Kerstnerovi su scenariji poslužili redatelju Kreši Goliku za snimanje televizijskih serijala koji su svojedobno, ali i znatno kasnije, postigli izuzetnu gledanost na području cijele Hrvatske.⁴ Upravo je zato zanimljivo vidjeti koliko je autor scenarija ostao dosljedan kajkavskom idiomu i frazeološkom fondu (i kojemu), a koliko se jezično prilagodio mediju i publici za koju piše.

3. Cilj, metode, korpus

Cilj je ovoga rada analizirati frazeme i inovativne višerječnice ekscerpirane iz Kerstnerovih dramskih komedija te utvrditi koje temeljne oblike frazema, a koje varijante autor odabire iz hrvatskoga frazeološkog fonda i zašto upravo njih.

Također, cilj je analizirati Kerstnerove modifikacije temeljnih oblika frazema i frazemskih varijanata, otkriti kako, u kojoj mjeri i zašto do njih dolazi.

³ „Dijalogom se identificira prostor i vrijeme, a to je Kerstner učinio izabравši suvremenu podravsku inačicu hrvatske kajkavštine. Tu su ponajprije glasovi, oblici, riječi i rečenice tipične za opću kajkavštinu ...“ (Težak 1999: 51). O Kerstnerovu jeziku vidi još u Lončarić (1999) i u Marković (2008).

⁴ Rezultati ankete provedene za vrijeme premijernoga prikazivanja *Gruntovčana* 1975. godine govore da je prikazivanje gledalo devet desetina građana Hrvatske (v. Krelja 1997: 78). Da je serijal aktualan i danas vidimo iz komentara upućenih repriziranju: <http://mojtv.hr/magazin/4915/kako-je-kultni-domaci-dudek-porazio-jednog-onura.aspx>.

I na kraju, cilj je analizirati inovativne Kerstnerove višerječnice kako bi se u konačnici pokazalo kolika je Kerstnerova kreativnost u izmjeni postojećih frazema i u tvorbi novih višerječnica i je li kreativnost primarna Kerstnerova nakana.

Osim mogućnosti i namjera Kerstnerova modificiranja frazema, radom se želi pokazati i kakav je utjecaj jezične i kulturno-geografske okoline na varijantnu regionalnu upotrebu frazema.

Ekscerpirana građa analizirat će se po dvama kriterijima:

1. Po formalnome kriteriju Kerstnerove će se višerječnice usporediti s frazemima u hrvatskim općim i frazeološkim, književnim i dijalektnim rječnicima⁵ te s podacima dobivenima na terenskom ispitivanju u ludbreškome kraju.⁶ Time će se pokazati koliko je temeljnih oblika frazema i ustaljenih varijanata Kerstner preuzeo i upotrijebio u neizmijenjenu obliku (što vidimo iz rječnika, ili smo otkrili na terenu), koliko ih je mijenjao na formalnoj razini i koliko je jezično inovativnih višerječnica stvorio u svojim djelima.

Procesuiranje frazemske varijante uključuje nekoliko koraka (Omazić 2008: 73–74):

- a. prepoznavanje frazema kao varijante/modifikacije ustaljenoga frazema (na temelju leksičkih, semantičkih ili konceptualnih poveznica s originalom);
- b. pronalaženje originalnoga frazema;
- c. usporedbu varijantnoga i originalnoga frazema (pomoću znanja o jeziku, znanja o svijetu i kognitivnoga modeliranja);

⁵ Višerječnice su provjerene u izvorima: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Josipa Matešića iz 1982., *Hrvatski frazeološki rječnik* Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina iz 2003., *Bibliografija hrvatske frazeologije i CD s popisom frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima* Željke Fink-Arsovski, Barbare Kovačević i Anite Hrnjak iz 2010., *Frazeologija križevačkopodravskih kajkavskih govora s rječnicima* Jele Maresić i Mire Menac-Mihalić iz 2008., *Opis i rječnik đurđevačkoga govora* Jele Maresić i Vladimira Miholeka iz 2011., *Rječnik Gole* Ivana Večenaja i Mije Lončarića iz 1997., *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora* Tomislava Lipljina iz 2002. te *Rječnik govora Svetog Đurđa* Stjepana Belovića i Đure Blažeka iz 2009. Iscrpna bibliografija nalazi se na kraju rada.

⁶ Za terensku je provjeru višerječnica odabran punkt Hrastovsko, mjesto tri kilometra jugoistočno od Ludbrega. Ispitanici su bili supružnici Ivka (rođena 1941.) i Ivan (rođen 1940.) Marković, a ispitivanje je provedeno od 30. lipnja do 3. srpnja 2010. godine. Jasno je da bi uključivanje većega broja punktova i ispitanika rezultiralo relevantnijim terenskim istraživanjem, a vjerojatno bi utjecalo i na krajnji rezultat analize. Ipak, ispitivanjem i malena broja ispitanika ovjereni su brojni frazemi na ludbreškome terenu, koji nisu zabilježeni u kajkavskim rječnicima, čak ni u *Rječniku govora Svetog Đurđa* (s podnaslovom – *rječnik ludbreške Podravine*) (Belović i Blažeka 2009). Ovom prilikom svojim ispitanicima od srca zahvaljujem na pomoći.

- d. prepoznavanje komunikacijske namjere (ironija, humor, iznenađenje, popunjavanje praznih mjesta u kontekstu itd.);
- e. razumijevanje varijante/modifikacije.

Po semantičkome kriteriju utvrdit će se motivacija značenja Kerstnerovih višerječnica. Osobit će naglasak biti na razini konvencionalnoga znanja potrebnoj za njihovo razumijevanje, kao i na razini poznavanja jezika, odnosno dijalekta. Pod konvencionalnim znanjem misli se na kognitivni mehanizam, to jest, na informacije koje dijele ljudi određene kulturne zajednice o konceptualnoj domeni (Kövecses i Szabó 1996: 338). Budući da se konvencionalno znanje razlikuje od kulture do kulture, nas zanima koja je razina znanja o svijetu i jeziku potrebna za razumijevanje Kerstnerovih višerječnica – jesu li to općehrvatska znanja, regionalna (podravska, ludbreška), ili znanja o specifičnome jezičnom kontekstu dramskoga djela. Frazemska modifikacija ili novostvorena višerječnica utoliko je kreativnija ukoliko je za njezino razumijevanje potrebno poznavanje konkretne komunikacijske situacije u kojoj je nastala.

Primjeri su crpljeni iz četiriju Kerstnerovih radiodrama (*Pogan, Parade mora biti, Falinga Imbre Presvetlog, Popodne u Gruntovcu*),⁷ scenarija III. epizode Gruntovčana (*Babica su nakanili mreti*)⁹ te iz dviju kazališnih komedija (*Weekend v Gruntovcu i Krstitke*).¹⁰ Ekscerpirano je gotovo četristo višerječnica.¹¹

4. Rezultati

4.1. Analiza po formalnome kriteriju

Analiza po formalnome kriteriju dovela je do podjele ekscerpirane građe u dvije osnovne skupine.

S jedne strane, veću skupinu građe čine, uvjetno nazvani, općehrvatski, podravski i ludbreški temeljni oblici frazema (uključujući i podravske i ludbreške frazeme koji imaju općehrvatski ekvivalent) i ludbreške varijante podravskih frazema (ukupno 70% građe).¹² Riječ je o skupini ustaljenih oblika frazema koji se nalaze u

⁷ Prve tri radiodrame objavljene su u Bilić (2000).

⁸ Kerstner (1973).

⁹ Kerstner (1974).

¹⁰ Kerstner (2001).

¹¹ Za ekscerpiranje su upotrijebljene neke od metoda koje predlaže Pragglejaz Group (2007: 3).

¹² Pod *podravski* ili *ludbreški frazem koji ima općehrvatski ekvivalent* misli se na kajkavski frazem potvrđen bilo u rječnicima podravskih govora, bilo prilikom terenskoga istraživanja u ludbreškome kraju, a koji postoji i u općehrvatskom, štokavskom obliku, u istome značenju. U većini primjera

rječnicima, ili su zabilježeni na terenu, a Kerstner ih je gotove preuzeo i utkao u svoje drame.

S druge strane, manju skupinu građe čine Kerstnerove modifikacije općehrvatskih, podravskih i ludbreških frazema te modifikacije ludbreških varijanata podravskih frazema zajedno s inovativnim Kerstnerovim višerječnicama (ukupno 30% građe). Ti se oblici ne nalaze u rječnicima niti su u takvu obliku zabilježeni na terenu.

a. *Ustaljeni frazemi potvrđeni u frazeološkim (ili općim) rječnicima i prilikom terenskoga istraživanja*

Frazemi iz prve skupine prema regionalnoj se rasprostranjenosti mogu podijeliti na pet podskupina:¹³

a.1. Kerstnerovi frazemi potvrđeni u općehrvatskim rječnicima, ili *općehrvatski frazemi*¹⁴ (OH):

krasti bogu dane 'ljenčariti, tratiti vrijeme', ***dobiti po glavi*** 'dobiti batina, biti izudaran', ***biti na konju*** 'poslije teškoća naći se u povoljnim prilikama', ***soliti***

vrlo je teško odrediti je li riječ o supostojanju kajkavskoga i štokavskoga frazema, ili je jedan frazem varijanta drugoga, a onda i koji je temeljni, a koji varijantni. Također je diskutabilno možemo li frazeme iz dvaju jezičnih sustava smatrati varijantama. Stoga u radu zastupamo mišljenje da su i kajkavski i štokavski ostvaraju upravo frazemi, a ne varijante. S druge strane, ustaljene frazeme potvrđene u ludbreškome kraju koji modificiraju koji podravski frazem smatrat ćemo varijantnima jer su dijelom istoga sustava – kajkavskoga.

¹³ Budući da se zaključci temelje na usporedbi s relativno malim brojem frazeoloških rječnika i punktova, jer kajkavskih rječnika nema mnogo, treba pretpostaviti da bi za precizno određivanje pozicije frazema u sustavu hrvatskih dijalekata bio potreban znatno širi kontekst. Uključivanje bi što većega broja mjesnih govora (s više ispitanika) i njihovih frazeoloških riznica vjerojatno postupno utjecalo na krajnji rezultat. Također, treba uzeti u obzir da se analiza temelji i na općim rječnicima, a odabir građe za tu vrstu rječnika ovisan je o mnogim čimbenicima (svrsi rječnika, autorovu osobnom odabiru frazema, veličini rječnika i sl.).

¹⁴ Naziv *općehrvatski frazemi* s jedne strane obuhvaća frazeme koji se u literaturi nazivaju *nacionalnim frazemima* (usp. Menac 1972: 9), ili *tipično hrvatskim frazemima* (usp. Jernej 1992–1993: 192), koji su domaćega podrijetla, potvrđeni u hrvatskim narječjima, a najbrojniji su u književnome jeziku. S druge pak strane, obuhvaća i frazeme koji se u literaturi nazivaju *općeeuropskim, međunarodnim frazemima*, to jest, one posuđene iz stranih jezika koji su besprijevodnim preuzimanjem, adaptacijom i kalkiranjem uklopljeni u hrvatski jezični sustav (usp. Menac 1973: 89). Budući da se ovdje nećemo baviti podrijetlom pojedinih frazema već prvenstveno prostornom, regionalnom raslojenosti Kerstnerovih frazema unutar hrvatskih okvira, uzimamo naziv *općehrvatski*, bez obzira radi li se o frazemima hrvatskoga ili stranoga podrijetla. Važno je naglasiti da su metafore, metonimije, ili slike u pozadini tih frazema poznate i u hrvatskome književnome jeziku i u hrvatskim narječjima.

pamet komu 'nepotrebno poučavati koga, nametati komu svoje mišljenje ili znanje', *krojiti pravdu komu* 'suditi, presuđivati komu', *ruke su komu vezane* 'nema tko slobode odlučivanja, zavisen je od koga, čega' itd.

a.2. Kerstnerovi frazemi potvrđeni jedino u podravskim rječnicima, ili *podravski frazemi*¹⁵ (P):

čubanjke tržiti 'biti bez posla, dangubiti', *biti ko mefkeše podoje* 'biti sentimental, lako se rasplakati' itd.

a.3. Kerstnerovi frazemi potvrđeni jedino u ludbreškome kraju, ili *ludbreški frazemi*¹⁶ (L):

skakati oko koga kaj cujek 'ulagivati se komu', *jezik bi se ftrgel komu će progovori / pozdravi* 'ne želi tko govoriti, nepristojno tko šuti', *hoditi kak križec* 'ići od kuće do kuće, obilaziti susjede', *dotirati do najge* 'doći do kraja života, doživjeti starost', *poštena numera* 'poštena obitelj', *maršerati kak ko kočera* 'poslušno raditi po čijim naredbama', *pod pišek komu zaprašiti* 'kazniti koga udarcima', *(još) na snegu dela svece ko* 'još je dijete tko', *otprti šatoflina* 'platiti što', *raskričati se kaj šojka* 'mnogo i glasno govoriti', *napraviti zla z jezikom* 'pričati što s lošom namjerom' itd.

a.4. *podravski i ludbreški frazemi koji imaju OH ekvivalent*¹⁷ (P/OH, L/OH):

ostaviti na cedilu koga (*ostaviti koga na cjedilu* 'izdati, iznevjeriti, napustiti ko-

¹⁵ U drugu su skupinu ustaljenih frazema uvršteni kajkavski gruntovečki frazemi koji su potvrđeni u podravskim rječnicima (pridjev *podravski* u tom se kontekstu odnosi samo na gornju Podravinu, to jest, na područje Varaždinske i Križevačko-podravске županije, a nikako ne i na slavonsku Podravinu koja obuhvaća Virovitičko-podravsku i Osječko-baranjsku županiju, usp. Kovačec 1996: 773), a nisu zabilježeni u općehrvatskim rječnicima. Uzimajući u obzir da dijalektnih frazeoloških rječnika nema mnogo, moramo pretpostaviti da su frazemi koji su potvrđeni jedino u podravskim rječnicima rasprostranjeni i šire od područja same gornje Podravine. Moguće je da ih ima u općehrvatskome frazeološkom fondu, ali ih rječnici ne bilježe, ali i u čakavskome frazeološkom fondu koji u ovome radu nije uzet u obzir jer smo mišljenja da čakavska frazeologija nije utjecala na Kerstnerov odabir frazema.

¹⁶ U treću su skupinu ustaljenih frazema uvršteni Kerstnerovi frazemi koji su potvrđeni prilikom terenskoga ispitivanja u ludbreškome kraju, a nisu zabilježeni ni u podravskim ni u općehrvatskim rječnicima. To dakako ne znači da se oni ne pojavljuju i šire, u podravskim, ili u drugim hrvatskim govorima, što će pokazati tek nadolazeći frazeološki radovi. Budući da ti frazemi nisu pronađeni u rječnicima, uz njih je dodano njihovo značenje prema podacima s terenskoga istraživanja.

¹⁷ Tu je riječ o kajkavskim frazemima koji su zabilježeni u podravskim dijalektnim rječnicima, ili na ludbreškome terenu, a koji imaju općehrvatski ekvivalent. Vidi bilješku 12.

ga u trenutku kad mu je potrebna podrška'), *ima trdu glavu ko* (*imati tvrdu glavu* 'teško shvaćati'), *puhne komu kaj v glavu* (*puhnulo je u glavu komu* što 'odjednom se nenadano odlučio tko'), *dojti na zelenu granu* (*doći na zelenu granu* 'podići se materijalno, napredovati, uspijevati'), *zvleči z dreka koga* (*izvući iz govana koga* 'izvući iz nevolje ili neimaštine koga'), *nešče se gori opravla* (*ići gore* 'umrijeti'), *gladiti koga s perotnicom* (*gladiti perom / perjem po guzici koga* 'pretjerano maziti koga') itd.

a.5. *ludbreške varijante podravske frazema koji imaju OH ekvivalent*¹⁸ (LvP/OH):

prepelati žejnok prek Drave koga (< *prepeljati* (*prevesti*) *žednoga prek vode koga* (P); *prevesti koga žedna preko vode* (OH) 'vješto obmanuti, prevariti koga'), *struški bogec* (< *bogec bistrički* (P/OH) 'najveći siromah, onaj koji je vrijedan žaljenja'), *meti na hrptu koga* (< *opasti komu na pleča* (P); *nositi na leđima* (OH) 'preuzeti brigu o komu, čemu'), *podštucaj (si) jezika!* (< *skrati jezika!* 'manje pričaj!' (P); *potkratiti jezik* (OH) 'obuzdati govor, povesti računa o svojim riječima'), *ftuviti v glavu komu kaj* (< *utuviti v glavu komu kaj* (P); *utuviti komu što u glavu* (OH) 'učiniti da tko što razumije i zapamti') itd.

b. *Kerstnerove modifikacije frazema i inovativne višerječnice*

b.1. *autorske modifikacije OH frazema:*

zbiti aduta komu/čemu (< *izbiti / izbijati adut* (*sve adute*) *iz ruke komu* 'onemogućiti koga u daljnjem djelovanju') itd.

b.2. *autorske modifikacije P frazema:*

popevati z anđeli (< *spominjati se z anđeli* 'biti mrtav'), *fpičiti vu srce koga* 'povrijediti koga' (< *penuti, dirnuti do srca koga* 'jako dirnuti koga'), *držati vojke v rokaj* 'upravljati' (< *držati na vojkaj koga* 'upravljati kime').

b.3. *autorske modifikacije L frazema:*

biti komu na jezicam (< *biti komu na jeziku* 'biti ogovaran'), *kesno se bu zutra plakati* (< *zabadaf se bu zutra plakati* 'treba učiniti što u pravo vrijeme'), *se je to magla* (< *se je to megla* 'nesigurno, mutno, prazno obećanje'), *meti pakel v hiži* (< *meti pekla f hiži* 'imati tešku obiteljsku situaciju'), *hoditi vu postel komu* (<

¹⁸ *Ludbreške varijante P/OH frazema* odnose se na ustaljene frazemske varijante potvrđene prilikom terenskoga istraživanja u ludbreškome kraju, za koje smatramo da su nastale modifikacijom upravo podravske frazema (u zagradama donosimo podatak o kojim je podravskim frazemima riječ), bez obzira na to što oni imaju i općehrvatski ekvivalent.

hoditi spat k nekome 'održavati ljubavni/seksualni odnos s kime'), *piti kaj vu svati* (< *piti kaj v gostej* 'bezbrizno, veselo i obilno se opijati'), *nega grunta za jen teglec napuniti* (< *nega grunta za jen teglin napuniti* 'mali komad zemlje').

b.4. *autorske modifikacije P/OH frazema:*

v grobu se tri pot brnoti (< *v grobu se bračati* (P); *okrenuti se u grobu* (OH) 'zaprepastiti se'), *dati krilca komu* (< *dati komu krila* (P/OH) 'ohrabriti, osokoliti koga'), *božeku pete lizati* 'biti pobožan, često ići u crkvu' (< *lizati komu pete* (P/OH) 'dodvoravati se komu'), *znati odkut severec popuhavle* (< *znati otkud veter puše* (P); *znati odakle / koji / kakav vjetar puše / piri* (OH) 'poznavati prave razloge, znati kakvo je stanje, situacija'), *sleči cokule* (< *ziti z opanka* (P); *izići iz opanaka* (OH) 'biti seljačkoga porijekla') i dr.

b.5. *autorske modifikacije LvP/OH frazema:*

na dretici prepelati žejnok prek Drave koga (< *prepelati žejnok prek Drave koga* (L) < *prepeljati (prevesti) žednoga prek vode koga* (P); *prevesti koga žedna preko vode* (OH) 'vješto obmanuti koga').

b.6. *inovativne Kerstnerove višerječnice* čiji oblik nije potvrđen ni u jednom od pregledanih izvora, a nepoznate su i ispitanicima na terenu (barem njihov formalni oblik):

videti gdi bota vudira i repa fkraj zmeknuti 'predosjetiti opasnost', *meti pisano-ga hrpta* 'dobiti batine', *preskočiti koga kaj crknjenu kujsu* 'uskratiti komu što, smatrati koga posve beznačajnim', *skomešerati pašoše komu* 'dati dozvolu za brak komu', *pripovesti o pokojnoj ščuki* 'nešto nevažno, odavno zaboravljeno', *biti kaj pupi vu proleče* 'biti napet, ljutit', *čkometi kaj telec* 'ne boriti se za sebe', *gledati čez svoj šatoflin* 'mariti samo za svoja korist' itd.

Usporedba ekscerpiranih frazema i inovativnih višerječnica iz djela Mladena Kerstnera s frazemima u općim, dijalektnim i frazeološkim rječnicima po formalnome kriteriju pokazala je da 70% gruntovečkih frazema čine ustaljeni, to jest, temeljni frazemski oblici općehrvatskih, podravskih i ludbreških frazema (uključujući i podravske i ludbreške frazeme koji imaju općehrvatski ekvivalent) te ovjerene ludbreške varijante podravskih frazema. Vezano za taj dio građe bespredmetno je govoriti o Kerstnerovoj kreativnosti, međutim, bit će zanimljivo vidjeti zašto autor u svoja djela ugrađuje upravo te i takve frazeme.

Preostalih 30% građe čine autorske modifikacije temeljnih oblika OH, P, i L frazema (uključujući i modifikacije P/OH, L/OH), autorske modifikacije LvP/OH te inovativne Kerstnerove višerječnice.

U nastavku rada slijedi analiza građe po semantičkome kriteriju s namjerom da se pokaže zašto Kerstner odabire određene temeljne oblike ustaljenih frazema i varijanata, kako, u kojoj mjeri i zašto neke modificira te na koji način tvori jezično inovativne višerječnice.

4.2. Analiza po semantičkome kriteriju

Analiza po semantičkome kriteriju usmjerena je na otkrivanje razine konvencionalnoga znanja koja nam je potrebna da bismo razumjeli pojedini Kerstnerov frazem ili inovativnu višerječnicu. Drugim riječima, građa iz Kerstnerovih djela po semantičkome će se kriteriju razvrstati na:

a. frazeme za čije nam je razumijevanje potrebno općehrvatsko znanje

U prvu skupinu spadaju frazemi koji su analizom po formalnome kriteriju nazvani općehrvatskima, dakle frazemi za čije je razumijevanje dovoljno vladati hrvatskim književnim jezikom i općehrvatskim frazeološkim fondom (7%).

b. frazeme i inovativne višerječnice za čije nam je razumijevanje potrebno dodatno znanje o podravskome kraju i kajkavskome idiomu

U drugu skupinu spadaju frazemi i višerječnice za čije je razumijevanje potrebno poznavati (opće)podravski kajkavski idiom, ali i podravski geografski prostor te uža obilježja podravske kulture i običaja. Zanimljivo je da u tu skupinu po semantičkome kriteriju spada čak 91% građe:

- podravski frazemi;
- ludbreški frazemi;
- podravski i ludbreški frazemi s OH ekvivalentom;
- ludbreške varijante podravske frazema s OH ekvivalentom (osim jednoga primjera);
- većina autorskih modifikacija OH, P/OH i L frazema te modifikacija LvP/OH;
- većina inovativnih višerječnica.

c. frazem za čije nam je razumijevanje potrebno dodatno znanje o ludbreškome kraju (0,2%)

U treću skupinu po semantičkome kriteriju spada samo jedan frazem, to jest, ludbreška varijanta P/OH frazema, za čije razumijevanje nije dovoljno opće znanje o podravskome kraju, već je potrebno specifično poznavanje ludbreškoga kraja.

d. frazeme i inovativne višerječnice za čije nam je razumijevanje potrebno poznavanje specifične komunikacijske situacije iz dramskoga konteksta (1,8%)

U četvrtu skupinu višerječnica, za čije nam je razumijevanje potrebno poznavanje specifične komunikacijske situacije dramskoga teksta, spada dio Kerstnerovih modifikacija OH i P/OH frazema te dio njegovih inovativnih višerječnica.

a. Prvu skupinu frazema ne treba dodatno objašnjavati jer je riječ o općepoznatim i raširenim frazemima u hrvatskome književnom jeziku, koji su izrečeni književnim idiomom. Oni čine samo 7% analizirane građe što je razumljivo jer Kerstner svoje djelo želi stvoriti na sliku i priliku podravskoga kraja. Valja naglasiti da je njegova intencija stvoriti autentičnu, ali istovremeno i stereotipnu sliku podravskoga čovjeka i maloga podravskog mjesta, stoga radnje svojih komedija smješta u imaginarna sela Gruntovec i Trnovec. Drugim riječima, Kerstneru nije u interesu da njegovo djelo poprimi suviše lokalni karakter jer bi time postalo nerazumljivo velikom dijelu ne-podravske i ne-kajkavske publike. On se dakle zadržava na stereotipnome prikazu podravskoga mentaliteta, što nas dovodi do druge, ujedno najveće skupine frazema po semantičkome kriteriju – do frazema za čije je razumijevanje potrebno stanovito znanje o podravskome govoru, kraju i kulturi.

b. U tu drugu skupinu spadaju frazemi potvrđeni jedino u podravskim rječnicima te frazemi potvrđeni jedino u ludbreškome kraju. Bez obzira na to što je potonja skupina frazema u takvu obliku potvrđena jedino u ludbreškome kraju, ti se frazemi nalaze u drugoj skupini jer je za njihovo razumijevanje dovoljno poznavanje širega, podravskoga, jezičnoga i kulturnoga konteksta, a nije potrebno specifično znanje o ludbreškome kraju.

U drugu skupinu spadaju i ludbreški i podravski frazemi koji imaju OH ekvivalent (P/OH, L/OH), a koje je Kerstner odabrao upravo zbog kajkavskoga im izraza:

- (1) **ostaviti na cedilu koga** (*ostaviti koga na cjedilu* 'izdati, iznevjeriti, napustiti koga u trenutku kad mu je potrebna podrška')
- (2) **zvlēči z dreka koga** (*izvući iz govana koga* 'izvući iz nevolje ili neimaštine koga')
- (3) **stati kaj drveni svetec** (*stajati / ukipjeti se kao drveni / lipov svetac* 'držati se ukočeno, nepokretno')

Naizgled nema razlike u značenju između OH i P, L frazema u primjerima (1), (2) i (3), međutim, sâm izbor jezičnoga koda, kajkavskoga umjesto književnoga, obogaćuje frazeme dodatnim informacijama te ih smješta u podravski geografski prostor, a takve ih Kerstner preuzima i upotrebljava u svojim djelima radi postizanja autentičnosti.

Također, u drugoj su skupini i ludbreške varijante podravske frazeme koji imaju OH ekvivalent (LvP/OH) u kojima se ludbreška varijanta razlikuje od P (ili OH) frazema na leksičkoj ili na gramatičkoj razini bez promjene značenja, na primjer:

- (4) *podštucaj (si) jezika!* (< *skрати jezika!* 'manje pričaj!', P)
 (5) *ftuviti v glavu komu kaj* (< *utuviti v glavu komu kaj* 'učiniti da tko što razumije i zapamti', P)

ali i zbog modificirane doslovne scene frazema do koje je došlo zato da bi se varijanta bolje uklopila u geografski i kulturni okvir podravskoga kraja:

- (6) *prepelati žejnok prek Drave koga* (< *prepeljati (prevesti) žednoga prek vode koga* 'vješto obmanuti, prevariti koga', P)

Nadalje, u drugu skupinu spadaju i Kerstnerove modifikacije P/OH i L frazema koje nisu zabilježene u rječnicima, ili prilikom terenskoga istraživanja.

S jedne strane, Kerstner češće odabire kajkavske (podravske i ludbreške frazeme, za koje nije potrebno specifično znanje o ludbreškome kraju, ili varijante) i onda kada ima u ponudi i općehrvatski ekvivalent. To čini radi ostvarivanja autentičnoga prikaza podravskoga kraja i podravskoga čovjeka. S druge pak strane, da njegovo djelo ne bi postalo previše lokalnoga karaktera i nerazumljivo široj publici, Kerstner u nekim ludbreškim frazemima zamjenjuje lokalne i arhaične kajkavske lekseme (*gosti* > *svati* (9)), morfeme (kajkavski A=G u m. r. za neživo *pekla* > štokavski A=N *pakel* (8)), foneme (*megla* > *magla*; *pekel* > *pakel* (7)) i nastavke (*teglin* > *teglec*), raširenijim kajkavskim, podravskim pa čak i štokavskim. Dakle, iako se trudi stvoriti autentičnu sliku kraja koji opisuje, ipak želi da njegovo djelo postigne što širu recepciju, to jest, da bude razumljivo i prihvaćeno od strane drugih kajkavaca, čakavaca i štokavaca te se i jezično i semantički zadržava na razini kajkavskoga i podravskoga stereotipa:

- (7) *Rega: Joj, joj, Draš, daj dođi malo sebi! Pak nemremo mi svoj život graditi na temu kaj je jen Matula rekel! Razmi, se je to magla! I betonara, tvoj posel vunji, i... i...* (Weekend v Gruntovcu, 91/92).
 < *se je to megla* 'nesigurno, mutno, prazno obećanje' (L)
 (8) *Matula: Ni meni treba nikakove koristi! Ja sem se fakat kanil odreči gmanja, al si čul Rozu?! Ovak imam pakel v hiži* (Weekend v Gruntovcu, 104).
 < *meti pekla f hiži* 'teška obiteljska situacija' (L)
 (9) *Besna Klara: Naša se muka gazi, a vi tu pijete kaj vu svati.* (Popodne u Gruntovcu, 78).

< *piti kaj v gostej* 'bezbrizno, veselo i obilno se opijati' (L)

Kerstner rjeđe modificira P/OH frazeme mijenjajući im doslovnu scenu, to jest, polaznu domenu s namjerom da je dodatno uklopi u kontekst ludbreškoga kraja. Kada želi reći da netko puno radi usporedit će ga s *maršetom*, a ne s *konjem* jer konj u Kerstnerovo vrijeme nije bio uobičajena životinja u ludbreškome kraju, dok marše jest:

(10) *Cila: Kaj laješ, kača!/? Ti je stara hrndala po gruntu kak marše!* (Babica su nakanili mreti, 39).

< *nadelati se kak kojn* (P); *raditi kao konj* (OH) 'mnogo i naporno raditi, mučiti se'

Isto tako, P/OH frazem *ziti z opanka* (*izići iz opanaka*) prilagođava kontekstu i fizičkoj okolini o kojoj piše, gdje su *cokule* uobičajenije od *opanaka*:

(11) *Vlado: Sam sebe rivle... Čim je slekel cokule, mam je kupil tašku, počel potuleno hoditi po seli, diskutirati po sastankima, susede zvati drug, i na brzak je postal perspektivni...* (Krstitke, 167).

< *ziti z opanka* (P); *izići iz opanaka* (OH) 'biti seljačkoga porijekla'

Posljednju podskupinu druge skupine Kerstnerovih frazema (za čije je razumijevanje potrebno znanje o podravskome kraju), čini dio inovativnih Kerstnerovih višerječnica. Riječ je o izrazima koji su upotrijebljeni ili kao pjesničke poredbe:

(12) *čkometi kaj telec* 'ne boriti se za sebe';

(13) *črni se kak v pesjem drobu* 'jako je mračno'

(14) *preskočiti koga kaj crknjenu kujsu* 'uskratiti komu što, smatrati koga posve beznačajnim'

(15) *nebi mačku jezika zmočilo kaj* 'malo je čega'

ili kao pjesničke metafore i metonimije:

(16) *pripovesti o pokojnoj ščuki* 'nešto nevažno, odavno zaboravljeno'

(17) *videti gdi bota vudira i repa fkraj zmeknuti* 'predosjetiti opasnost'

(18) *gledati čez svoj šatoflin* 'mariti samo za svoju korist'

(19) *buš ti videl i Petrovo i Pavlovo* 'bit ćeš kažnjen kad-tad' itd.

Razlika između pjesničkih poredbi i poredbenih frazema leži u činjenici da su potonji, za razliku od prvih, konvencionalizirani. Poredbeni frazemi vjerojatno su prvi put upotrijebljeni kao pjesničke poredbe koje uspoređuju dva različita predme-

ta, ideje ili pojma, a upotrebom su postali frazemima. I poredbe i poredbeni frazemi zasnovani su na istim kognitivnim mehanizmima (metafori i metonimiji), a znanje o određenoj kulturi, povijesti i uopće o izvanjezičnoj zbilji utječe na izbor elementa usporedbe (Omazić 2002: 100–103). Također, poredbeni se frazemi lako tvore po principu analogije u skladu s postojećima, gdje se tvorac često služi elementima iz svoga neposredna okruženja (Omazić 2002: 124). Drugim riječima, Kerstner tvori poredbe kajkavskim idiomom koristeći specifičan kajkavski leksik: *bota* 'batina', *crknjena* 'uginula', *čkometi* 'šutjeti', *šatoflin* 'novčanik' i sl. Osim toga, sadržajno ih smješta u podravski dijapazon što nam ponajbolje pokazuje odabir u njima spomenutih životinja. *Pes*, *maček*, *telec* i *ščuka* u doba nastanka Kerstnerovih djela tipične su životinje u podravskome kraju, stoga je razumljivo da Kerstner za usporedbu odabire njih, a ne, na primjer, magarca, ovcu, ili škarpinu. Unatoč činjenici da ta skupina višerječnica nema ustaljenu upotrebu, njihovo je značenje ispitanicima transparentno, bez uvida u dramski kontekst iz kojega su ekscerpirane. Tome je tako upravo zbog kognitivnih mehanizama na kojima se zasnivaju, na metaforama i konvencionalnome znanju o podravskoj kulturno-geografskoj sferi. *Telec* (12) je u podravskome kraju (i šire) simbol gluposti i nesposobnosti, a nosi i druge negativne konotacije poput sporosti, zaostalosti, nespretnosti (jer je ta životinja takva u usporedbi s drugima s kojima obitava – ždrjebetom, ili kozličem, koji se puno brže razvijuje). U primjeru (12) moglo bi biti riječi o modifikaciji OH frazema *šutjeti kao mula* 'uporno šutjeti, ne progovarati ni jedne riječi', međutim, zato jer dolazi do leksičke zamjene (*mula* > *telec*) i do kajkavizacije (*šutjeti* > *čkometi*) pa i do promjene značenja ('uporno šutjeti' > 'ne boriti se za sebe'), ipak smatramo ovaj primjer Kerstnerovom pjesničkom višerječnicom.¹⁹

Druge inovativne višerječnice (16, 17, 18, 19) smještene su u tu skupinu zato što se zasnivaju na konvencionalnome znanju vezanom za podravski govor i kraj, a za njihovo razumijevanje nije nužno poznavati dramski kontekst.

c. U treću skupinu Kerstnerovih frazema analiziranih po semantičkome kriteriju uvršten je frazem za čije nam je značenje nužno poznavati upravo ludbreški kulturno-geografski prostor. Riječ je o ludbreškoj varijanti P/OH frazema:

(20) *struški bogec*

¹⁹ „... u nekim se slučajevima leksičke supstitucije ne radi o istoznačnom frazemu, već tekstualnoj modifikaciji koja nije potvrđena u frazeološkim rječnicima ... U takvim slučajevima teško je utvrditi granice između sinonima, tekstualnih modifikacija frazema i obične, ad hoc poredbe“ (Omazić 2002: 109).

koja je nastala prema P/OH frazemu *bogec bistrički* 'najveći siromah, onaj koji je vrijedan žaljenja'. U tom primjeru, kao i u primjeru (5), dolazi do modifikacije doslovne scene frazema, to jest, dolazi do razrade polazne domene pod utjecajem fizičke okoline, kako bi ciljna domena bila jasnija (usp. Kövecses 2010). Naime, *bogec bistrički* frazem je motiviran našim znanjem o tome kako svetište u Mariji Bistrici za vrijeme hodočašća posjećuju mnogi siromasi. Iako je to poznato u ludbreškoj provenijenciji, ipak je Ludbrežanima bliži frazem *struški bogec* jer je Struga, mjesto udaljeno svega nekoliko kilometara od Ludbrega, također poznata po velikom broju siromaha u prošlosti. Dakle, u toj frazemačkoj varijanti zadržana je konceptualna cjelovitost doslovnoga prizora – *struški* umjesto *bistričkoga* razrađuje polaznu domenu zbog kulturno-geografskoga konteksta, a oba su entiteta povezana hiperonimom KTETIK, radi čega je varijantni frazem razumljiv (usp. Langlotz 2006: 210). Isto se dogodilo i u varijanti (5) *prepelati žejnok prek Drave koga* s time da su tamo voda i Drava u hiponimsko-hiperonimskome odnosu.

d. U četvrtu su skupinu smješteni frazemi i inovativne višerječnice za čije nam je razumijevanje potrebno poznavanje specifične komunikacijske situacije književnoga, to jest, dramskoga konteksta. Takvih primjera također nema mnogo.

Svega su tri primjera modifikacija u kojima Kerstner ne mijenja doslovnu, već prenesenu scenu frazema na način da modifikacije formalno izgledaju poput temeljnih oblika frazema iz rječnika, ali znače nešto posve drugo. Njihovo se značenje može odgonetnuti isključivo iz specifične komunikacijske situacije književnoga konteksta:

- (21) *Rega: ... a flujsa Cila ti hodi od kleti do kleti, od ruk do ruk, kak križec ... Je vas je je sam vrag na kup zmetal!* (Falinga Imbre Presvetlog, 65).
< *hoditi od ruk do ruk* 'biti lakog morala' (< *z rok v roke* (P); *ići/prelaziti od ruke do ruke* (OH) 'mijenjati vlasnika/korisnika, prelaziti od jednoga do drugoga')
- (22) *Presvetli: Čujem, drugi tjeden idete na Zbor birača.; Martin: Je, vu četrttek.; Presvetli: Sili vam se glave zgubiti, dečki, ha? Če mene očete posluhnuti, još denes ga otkazite! Velim vam kaj prijatelj, nazaj se curiknite predi nek bu prekesno!* (Weekend v Gruntovcu, 102).
< *zgubiti glavu* 'izgubiti položaj' (< *zgubiti glavu* (P); *izgubiti glavu* (OH) 'izgubiti život, poginuti')
- (23) *Rok: I stopram ve, zotom cestom i fabrikom, nam se malo nebo otrplo* (Weekend v Gruntovcu, 134).

< *otprlo se nebo komu* 'dogodila se velika sreća' (< *nebo se e rasprlo* (P); *nebo se otvorilo* (OH) 'udarila je jaka kiša')

U frazemu (21) riječ je o autorskoj modifikaciji podravskoga frazema koji ima OH ekvivalent *ići/prelaziti iz ruke u ruku*, koji znači isto što i frazem *ići od ruke do ruke* (usp. Kovačević i Matas Ivanković 2007: 254–255) 'mijenjati vlasnika/korisnika, prelaziti od jednoga do drugoga'. Kerstnerova je modifikacija promijenjena značenja, naime, *hoditi od ruk do ruk* znači 'biti lakog morala'. S jedne strane to nam govori metonimija RUKA ZA POSJEDOVANJE, ali još više jezični kontekst i kulturna norma koja određuje da žena treba biti kod kuće, a ne ići od kleti do kleti, *od ruk do ruk*, jer si time narušava ugled (usp. Teliya, Bragina, Oparina, Sandomirskaya 1998: 60). Do pojačanja značenja dolazi i zbog pluralizacije imenice *ruka*.

Za frazemsku modifikaciju (22) također je potrebno poznavati kontekst jer postoji homonimni frazem²⁰ u značenju 'poginuti ili izgubiti prisutnost duha' koji je zabilježen u frazeološkim rječnicima. Iz konteksta se dakle vidi da nije riječ o umiranju jer je tu GLAVA metonimija ZA BITI GLAVNI ILI PRVI U ČEMU, BITI VOĐA, a *zgubiti glavu* znači 'izgubiti vodeću poziciju'.

Za razliku od ustaljenog frazema *nebo se otvorilo* u značenju 'udarila je jaka kiša', Kerstnerova modifikacija *otprlo se nebo komu* (23) znači 'dogodila se velika sreća', što također znamo prvenstveno iz konteksta. U Kerstnerovoj modifikaciji slika otvaranja neba nije povezana s kišom već s razmicanjem oblaka i ukazivanjem sunca koje je simbol sreće, dobroga – bez sunca nema života. Dakle, ako se u Kerstnerovoj komediji *komu otpre nebo* znači da ga je obasjalo sunce, to jest, dogodila mu se velika sreća.

Također u tu skupinu spada i Kerstnerova modifikacija OH frazema *gledeti čez svoj točir*:

- (24) *Cinober: Čekaj, Martin! Polefko! Se malo curikni! Si ti ni ve tu krčmar, nek precednik mesne zajednice. Ti s takoveg jeneg mesta ni smeti čez svoj točir gledeti. Su tu interesi naroda vu pitanju.* (Babica su nakanili mreti, 12).

²⁰ Menac, Fink-Arsovski i Venturin (2003: 75) bilježe tri oblikom slična frazema različitoga značenja: *izgubiti glavu* 'poginuti, izgubiti život', *izgubiti/gubiti glavu* 'zbuniti se/zbunjivati se, ne snaći se/ne snalaziti se, izgubiti/gubiti prisebnost', *izgubiti/gubiti glavu za kim* 'jako se zaljubiti/zaljubljuvati u koga, poludjeti (ludovati) za kim', a Maresić, Menac-Mihalić (2008: 88) bilježe dva: *zgubiti glavu* 'poginuti' i *zgubiti glavu za kem* 'biti zaluden kime', od kojih je prvi u homonimnome odnosu s Kerstnerovim frazemom.

< *gledati čez svoj točir* 'mariti za svoju korist' (< *gledati kroz prizmu čega* (OH) 'gledati s određenoga stanovišta/pod utjecajem stanovitih okolnosti')

Ako nešto gledamo kroz nešto drugo onda naša perspektiva ovisi o toj stvari kroz koju gledamo. Ako gledamo, na primjer, kroz ružičaste naočale, onda nam se sve čini ružičasto. U Kerstnerovoj modifikaciji (24) *točir* je metonimija za *krčmu*, a *krčma* za Martinovu zaradu i korist, jer je on krčmar. Upravo iščitavajući dramski kontekst razumijevamo zašto je *prizma* iz temeljnoga oblika frazema zamijenjena baš *točrom*, a ne, na primjer, *nalivperom*.

Osim OH i P/OH frazemâ modificiranoga prenesenog značenja, u četvrtu je skupinu smješten i dio Kerstnerovih višerječnica za čije nam je razumijevanje potrebno poznavanje specifične situacije dramske radnje, odnosno konteksta:

(25) *Štef: Unda? Kaj ste zmudrijašili?*

Tetec: Vu sobotu se ženiš.

Štef: Am najte! Baš lepo odvas kaj ste nam pašoške skomešerali (Parade mora biti, 140).

skomešerati pašoške komu 'dati dozvolu za brak komu'

(26) *Matula: Ne bi štel dramatizirati, al moram reći da su Agrarci kaj pupi vu proleče. Jena kriva reč i planuli buju bol nek barut...* (Weekend v Gruntovcu, 58/59).

biti kaj pupi vu proleče 'biti napet, ljutit'

Ti bi se primjeri mogli smatrati pjesničkim metaforama i metonimijama jer u tom obliku nisu potvrđeni u rječnicima niti prilikom terenskoga istraživanja. Ipak u radu su izdvojeni jer je riječ o višerječnicama koje se ponašaju poput frazema, a prilikom semantičke analize utvrđeno je da u njihovu razumijevanju sudjeluju isti kognitivni mehanizmi kao i u razumijevanju frazema: konceptualne metafore, metonimije, konvencionalno znanje i metafore sličnosti. Kerstner ih tvori po uzoru na frazeme, smještajući ih u podravski kulturno-geografski prostor, međutim, za njihovo je razumijevanje ipak potrebno poznavanje specifične dramske situacije, jer je njihovo doslovno značenje polisemno (npr. *pup* u *proljeće* govornike hrvatskoga jezika može asociirati na ljepotu, boju, miris, a ne nužno na napetost na koju aludira Kerstner), a preneseno značenje im nije ustaljeno.

U primjeru (25) Kerstner preslikava prodaju stoke na dogovaranje braka, koji je također i ekonomska zajednica. *Komeš* je starija kajkavska riječ, prvo za grofa, a kasnije za župana, to jest, poglavara općine (v. Finka 1989), a od *komeš* je metonimijski nastalo *skomešerati* u značenju 'ovjeriti, potvrditi'. *Pašoš* je stari naziv za stočnu ispravu svakoga grla stoke, koju je trebalo potvrditi prilikom kupnje ili pro-

daje na stočnome sajmu. Dakle, Kerstner tu višerječnicu temelji na metafori sličnosti, a u pozadini, na općenitijoj razini, i na konceptualnoj metafori LJUDI SU ŽIVOTINJE (Kövecses 2005: 273).

Motivacija višerječnice (26) povezana je s metaforama ČOVJEK JE SPREMNIK ZA OSJEĆAJE i LJUTNJA JE SPREMNIK POD PRITISKOM. *Pupi vu proleče* tik su pred otvaranjem i dolazi do nagle promjene njihova stanja, do neke vrste eksplozije, gdje ono što je unutra izlazi van. Isto tako, emocije se nalaze u ljudskoj nutrini i u kritičnoj točki izlaze van. Koncept ljutnje vremenski je organiziran, a višerječnica *biti kaj pupi vu proleče* odnosi na njegovu prvu fazu, provokaciju, kada spremnik jest pod pritiskom, ali je još uvijek zatvoren (usp. Gibbs 1994: 298–299). Na općenitijoj razini u motivaciji te višerječnice sudjeluje i konceptualna metafora LJUDI SU BILJKE (Lakoff i Turner 1989: 223).

4.3. *Autentičnost, humor, komunikacijska situacija – Kerstnerovi razlozi modificiranja frazema*

Frazemi se modificiraju da bi postigli određeni efekt (Omazić 2008: 74), stoga je važno vidjeti koja se komunikacijska intencija krije iza pojedine frazemske modifikacije.

Dosadašnja je analiza pokazala da Kerstner sve frazemske modifikacije tvori s namjerom da temeljne oblike frazema bolje uklopi u podravski kulturno-geografski prostor (ali samo do razine stereotipa) i time stvori plastične likove u svojim komedijama. Uz postizanje autentičnosti, Kerstner neke frazeme mijenja i radi komičnoga efekta koji zahtijeva žanr, dramska komedija, ili zbog same radnje koja u specifičnim komunikacijskim situacijama zahtijeva intenzifikaciju značenja, negirajući ili afirmativan predznak frazema, pluralizaciju elemenata frazema i sl.

Komičnost dijaloga Kerstner postiže modifikacijom frazema na nekoliko načina:

– leksičkom zamjenom:

(27) *Presvetli: Matula i Martin su ti, vidim, **krilca dali**, al tuliko da mam znaš, od fabrike ne nikaj!* (Weekend v Gruntovcu, 106).

< *dati komu krila* 'ohrabriti, osokoliti koga' (P/OH)

Promjenom doslovnoga značenja frazema dolazi do promjene prenesenoga (Langlotz 2006: 219) pa tako upotrebom deminutiva *krilca* umjesto *krila* u frazemu (28) Kerstner postiže komičan efekt jer ispada da je Dudeku netko dao mala, nedostatna krila, to jest, samo ga je malo ohrabrio.

(28) *Slatki: Pusti, srče! Zna prijatelj Blaž odkut severec popuhavle* (Krstitke, 159).

< znati odkud veter puše 'poznavati prave razloge, znati kakvo je stanje, situacija' (P/OH)

U frazemskoj modifikaciji (28) komičnost je također postignuta leksemskom zamjenom, gdje *severec*, hiponim leksema *vjetar* iz temeljnoga oblika frazema, govori da je netko potpuno siguran da poznaje prave razloge – vjetar može puhati iz bilo kojega smjera, dok *severec* uvijek puše sa sjevera.

– proširenjem:

(29) *Tetec: Tebe bi, kakof si icked, Škvorci na dretici prek Drave žejnok prepe-lali.* (Parade mora biti, 140).

< *prepelati žejnok prek Drave koga* 'vješto obmanuti koga' (LvP/OH)

U toj je frazemskoj modifikaciji humor postignut dodavanjem elemenata na ludbrešku varijantu P/OH frazema. Dakle, nakon što je temeljni oblik frazema (*prepeljati* (*prevesti*) *žednoga prek vode koga*, P; *prevesti žedna preko vode koga*, OH) već doživio modifikaciju u ludbreškome kraju, gdje se izmijenjen upotrebljava (*prepelati žejnok prek Drave koga*), Kerstner ga još modificira kako bi postigao komičan efekt. Dakle, onaj tko uspije prevesti žedno tele preko cijele Drave (znamo da je riječ o teletu iz konteksta), a da se ono pritom ne napije, taj je vrlo vješt prevarant. A komu to pođe za rukom vodeći tele na *dretici* 'postolarskome koncu', taj je uistinu majstor u svome poslu, jer se ono s *dretice* lako može osloboditi.

– proširenjem i negacijom:

(30) *Bahat: Ni ja Božeku pete ne ližem, pak Ivka sejeno ni nekrst* (Krstitke, 159).

< *lizati komu pete* 'dodvoravati se komu' (P/OH)

Božeku pete lizati razrađen je P/OH frazem *lizati komu pete* gdje je polazna domena specificirana dodanim leksemom i odnosi se na religiozni koncept BOGA. Budući da *božek* nije fizička osoba, *božeku pete lizati* nije moguće ni na razini doslovnoga značenja frazema pa je *božek* metonimija za svećenika. Da bismo se dodvorili *božeku*, potrebno se dodvoriti svećeniku dolaženjem na misu, ispovijed i uopće obavljanjem vjerničkih dužnosti. Nadalje, kao i u frazemu od kojega nastaje, u pozadini frazemske modifikacije stoji arhetipska metafora NEUSPJEH JE DOLJE, NIŽI STATUS JE DOLJE (Langlotz 2006: 162), jer da bismo nekomu lizali pete moramo se sagnuti, pokloniti pred nekim do zemlje, a time činimo da se ta osoba osjeća boljom od nas, nadmoćnom nad nama. Stoga se lizanje peta Božeku preslikava na ljudsko ponašanje u kojem netko često ide na bogoslužje kako bi se dodvorio svećeniku i zaradio

vječni život. Humor je u toj modifikaciji postignut i (u kajkavskome uobičajenim) deminutivom *Božek*.

– pluralizacijom:

(31) *Gretica: ... Je nam Škvorcima sila celom seli na jezikam biti?* (Pogan, 128).

< *biti komu na jeziku* 'biti ogovaran' (L)

JEZIK je vrlo često metonimija za GOVOR, on je sredstvo komunikacije. Stoga, ako je *tko komu na jeziku*, znači da biva ogovaran, da se o njemu priča, a u Kerstnerovoj modifikaciji značenje je pojačano promjenom gramatičkog broja te uključuje više jezika, odnosno ljudi koji sudjeluju u ogovaranju.

Naravno, do autorskih modifikacija frazema dolazi i zbog zahtjeva komunikacijske situacije u dramskome tekstu, gdje Kerstner krati (32), afirmira značenje (33), intenzivira značenje leksičkom zamjenom (34) te proširuje i gramatički modificira (35) temeljne oblike ustaljenih frazema kako bi se bolje uklopili u dramski kontekst:

(32) *Matula: Znaš, Martin, nikaj nisem skrivil, i nemam se pred kim pravdati. No da Presvetlom zbijem aduta odlučil sem svoj del gmanja pokloniti Mesnoj zajednici* (Weekend v Gruntovcu, 95).

< *izbiti / izbijati adut (sve adute) iz ruke komu* 'onemogućiti koga u daljnjem djelovanju' (OH)

(33) *Matula: Se ja, iz dana vu dan, isto pitam. Da Presvetli grobje rivle, to mi još nekak ide v glavu* (Babica su nakanili mreti, 24).

< *nejde v glavu komu kaj* 'ne razumije tko, ne može shvatiti' (P/OH)

(34) *Kata: Francek... Sin ti je, jedini sin.; Cinober: Baš zato me ni smel vu srce fpičiti!* (Weekend v Gruntovcu, 66).

< *penuti, dirnuti do srca koga* 'jako dirnuti koga' (P)

(35) *Imbra: A vi, mladi nasad, si ftuvite vu svoje glave, da doklemgot mi stari držimo vojke v rokaj, vi bote maršerali unak kak vam bomo mi kočerali! Tuliko!* (Parade mora biti, 151).

< *držati na vojkaj koga* 'upravljati kime' (P)

U frazemačkoj modifikaciji (34) značenje temeljnoga oblika frazema znatno je pojačano leksemskom zamjenom *penuti* 'dirnuti' > *fpičiti* 'probosti', jer ako uzmemo da je u pozadini toga frazema metafora SRCE JE SPREMNIK ZA OSJEĆAJE, a ujedno i metonimija SRCE ZA ČOVJEKA, onda leksem *fpičiti* ukazuje na agresivniji ulazak u

spremnik od *penuti* i znači 'jako povrijediti koga'.

5. Rasprava

Analiza ekscerpiranih frazema i inovativnih višerječnica iz Kerstnerovih djela po formalnome kriteriju dovela je do podjele građe na:

USTALJENI FRAZEMI
OPĆEHRVATSKI FRAZEMI
PODRAVSKI FRAZEMI
LUDBREŠKI FRAZEMI
PODRAVSKI FRAZEMI S OH EKVIVALENTOM
LUDBREŠKI FRAZEMI S OH EKVIVALENTOM
USTALJENE LUDBREŠKE VARIJANTE P/OH FRAZEMA

70%

30%

AUTORSKE MODIFIKACIJE FRAZEMA
AUTORSKE MODIFIKACIJE OH FRAZEMA
AUTORSKE MODIFIKACIJE P FRAZEMA
AUTORSKE MODIFIKACIJE L FRAZEMA
AUTORSKE MODIFIKACIJE P/OH FRAZEMA
AUTORSKE MODIFIKACIJE LVP/OH FRAZEMA
INOVATIVNE VIŠERJEČNICE

Dobiveni rezultati govore da 70% Kerstnerovih višerječnica, od ukupno 388, čine ustaljeni OH, P i L frazemi, P/OH i L/OH frazemi, kao i Lvp/OH. Taj, veći dio građe (prikazan iznad crte) ne govori nam mnogo o Kerstnerovoj kreativnosti jer je preuzet bilo iz općehrvatskoga, bilo iz podravskoga ili ludbreškoga frazeološkog fonda.

Drugi, manji dio građe (30%) čine autorske modifikacije ustaljenih frazema i frazemske varijanti i jezično inovativne nekonvencionalne višerječnice.

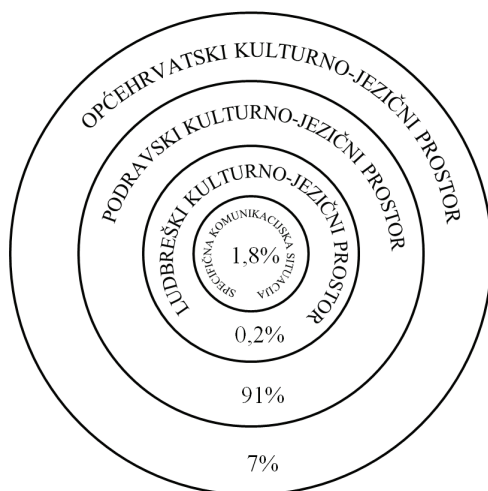
Autorske modifikacije frazema na formalnoj razini uključuju gramatičku, sintaktičku i leksičku supstituciju štokavskih elemenata kajkavskima (u malobrojnim primjerima gdje se modificira OH frazem) te lokalnih kajkavskih elemenata raširenijim kajkavskima, ili čak štokavskima (u L frazemima). Također uključuju proširenje frazema, pluralizaciju elemenata, afirmiranje ili negiranje značenja, radi prilagodbe frazemske modifikacije jezičnomu kontekstu. Inovativne nekonvencional-

ne višerječnice čine pjesničke poredbe, metafore i metonimije izrečene kajkavskim idiomom, leksički uklopljene u podravski kulturno-geografski prostor. Ukupno je 93% građe izrečeno kajkavskim idiomom dok je svega 7% izrečeno književnim štokavskim idiomom.

Analiza ekscerpiranih višerječnica iz Kerstnerovih djela po semantičkome kriteriju dovela je do podjele građe na:

- a. frazemi za čije nam je razumijevanje potrebno općehrvatsko znanje (7%)
- b. frazemi i inovativne višerječnice za čije nam je razumijevanje potrebno i znanje o podravskome kraju i kajkavskome govoru (91%)
- c. frazem za čije nam je razumijevanje potrebno i znanje o ludbreškome kraju (0,2%)
- d. frazemi i inovativne višerječnice za čije nam je razumijevanje potrebno i poznavanje specifične komunikacijske situacije iz dramskoga konteksta (1,8%)

Podjela po semantičkome kriteriju može se prikazati i ovako:

Slika 1. Slikovni prikaz podjele Kerstnerovih frazema po semantičkome kriteriju u postocima.

Semantička je analiza pokazala da malen dio građe čine frazemi koji su izrečeni štokavskim idiomom, a dijelom su općehrvatske kulture i književnoga jezika (7%).

Također je pokazala da Kerstner u svojim djelima upotrebljava najviše temeljnih

oblika frazema (OH, P, L, P/OH, L/OH) koji se jezično i semantički uklapaju u podravski kulturno-geografski prostor, to jest, za čije nam je razumijevanje, barem na razini stereotipa, potrebno poznavanje podravske kulturno-jezične zbilje (91%). U iznimnim primjerima kada ne pronalazi kajkavski frazem koji mu je potreban, Kerstner modificira OH frazeme na formalnoj razini kajkavizacijom, a na semantičkoj razini razradom doslovne scene frazema kako bi se ciljna konceptualizacija što bolje uklopila u podravski kontekst. Time u svojim djelima postiže autentičan prikaz podravskoga sela sedamdesetih godina prošloga stoljeća, što mu je i glavna nakana. S ludbreškim frazemima čini suprotno, zamjenjujući ludbreške lokalne kajkavske elemente općima i raširenijima kajkavskim oblicima, želeći da njegovo djelo ne bude previše lokalnoga karaktera, već na razini stereotipnoga podravskoga univerzuma. Na taj način želi zadržati mogućnost što šire recepcije svojega djela i među ne-kajkavskom i ne-podravskom publikom.

Kako je pokazano, samo je u jednome primjeru nužno poznavati i užiti, ludbreški kulturno-geografski prostor (0,2%).

Isto tako, za razumijevanje malenog broja Kerstnerovih frazema i inovativnih višerječnica potrebno je poznavati specifične komunikacijske situacije dramske radnje, iako u tim primjerima ponajviše dolazi do izražaja jezična i frazeološka kreativnost autorova književnog stvaralaštva (1,8%). Upravo nam to pokazuje da kreativnost nije bila autorov primarni cilj prilikom modificiranja temeljnih oblika frazema.

Imajući u vidu da je u osnovi jezičnoga čina, a onda i književnoga rada, upravo komunikacija, a da svaka nova gramatička konstrukcija može ispuniti svoju komunikacijsku ulogu jedino onda kada je razumljiva sugovorniku (usp. Langlotz 2006: 215), Kerstner se trudio zadržati što veću prepoznatljivost temeljnih oblika frazema.

Ovom je analizom također pokazano da su frazemi u velikoj mjeri odrazom kulturno-jezične zbilje određena kraja. I u situacijama kada ciljnu konceptualizaciju dijele s frazemima kojega drugog narječja ili jezika, polazna im je domena jezično i semantički prilagođena uvjetima u kojima se upotrebljavaju – običajima, mentalitetu ljudi, flori i fauni te geografskoj okolini. Stvaranjem konceptualnih sličnosti među dvjema iskustvenim domenama, frazemi objašnjavaju i komentiraju konvencionalne i općeprihvaćene modele svijeta (usp. Langlotz 2006: 136-138) u određenoj kulturnoj zajednici. Ako to ne čine na odgovarajući način, govornici ih prilagode svojem univerzumu stvarajući frazemske varijante (kao što su *prepelati žejnok prek Drave koga* i *struški bogec*), a pojedinci, ovisno o nakani (postizanje autentičnosti, humora, ironije itd.), stvarajući frazemske modifikacije.

6. Zaključak

Analiza upotrebe frazema i drugih višerječnica u djelima Mladena Kerstnera i potraga za frazeološkom kreativnosti pokazala je da kreativnost nije bila autorova primarna nakana i u skladu s time, malen broj autorskih frazemskih modifikacija pokazuje odlike kreativne upotrebe. Budući da je riječ o dijalektnome komediografu koji prvenstveno želi prikazati univerzum malena podravskoga mjesta i čovjeka na komičan način, a da pritom svojim djelom dopre i do širih slojeva publike, Kerstner odabire većinu ustaljenih frazema koji nisu jezično ni semantički previše lokalni, a one koje modificira mijenja samo do razine stereotipa kako bi zadržali prepoznatljivost. Drugim riječima, odabirom temeljnih oblika frazema i modifikacijom nekih od njih, autor pokazuje da mu je primarna nakana stvaranje autentičnosti, zatim stvaranje humora, zbog prirode djelâ, a tek onda frazeološka kreativnost koja se ostvaruje u specifičnim komunikacijskim situacijama. Drugačije nije ni moglo biti jer je autor težio prihvatljivosti svojih djela i u ne-podravskoj i u ne-kajkavskoj Hrvatskoj, u čemu je na koncu i uspio. Analiza je također pokazala da do frazemskih varijanata dolazi ponajviše radi prilagodbe frazema jezičnom i kulturno-geografskom prostoru dijelom kojega postaju.

Izvori

- Bilić, Dubravko (2000). *Mladen Kerstner: predgovor i izbor tekstova*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište „Dragutin Novak“.
- Kerstner, Mladen (1973). Popodne u Gruntovcu. *KAJ* 11.12: 74–85.
- Kerstner, Mladen (1974). Babica su nakanili mreti, *TV serija Gruntovčani*, III. epizoda, scenarij u rukopisu.
- Kerstner, Mladen (2001). *Drame: prikupio, priredio i predgovorom popratio Dubravko Bilić*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište „Dragutin Novak“.

Rječnici

- Belović, Stjepan, Đuro Blažeka (2009). *Rječnik govora Svetog Đurđa: Rječnik ludbreške Podravine*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Fink-Arsovski, Željka, Barbara Kovačević, Anita Hrnjak (2010). *Bibliografija hrvatske frazeologije i CD s popisom frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima*. Zagreb: Knjigra.
- Finka, Božidar, ur. (1989). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. (2. knjiga, 5. svezak). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za jezik IFF – Zagreb.
- Lipljin, Tomislav (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin

d.o.o.

- Maresić, Jela, Mira Menac-Mihalić (2008). *Frazeologija križevačkopodravskih kajkavskih govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Maresić, Jela, Vladimir Miholek (2011). *Opis i rječnik đurđevečkoga govora*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
- Matešić, Josip (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin (2003). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Večenaj, Ivan, Mijo Lončarić (1997). *Rječnik Gole*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Literatura

- Bilić, Dubravko, ur. (1999). *Zbornik radova o Mladenu Kerstneru*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište „Dragutin Novak“.
- Cowie, Anthony P. (1998). Introduction. Cowie, Anthony P., ur. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press.
- Cowie, Anthony P., ur. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press, 1–20.
- Fališevac, Dunja, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, ur. (2000). *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga.
- Fink, Željka (1993). O jednom tipu frazeoloških varijanti (na materijalu hrvatskih ili srpskih i ruskih frazeologizama). Filipović, Rudolf, Božidar Finka, Branka Tafra, ur. *Rječnik i društvo: Zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji održanog 11 – 13. X. 1989. u Zagrebu*. Zagreb: Razred za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
- Gibbs, Raymond W. (1994). *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge – New York: Cambridge University Press.
- Gläser, Rosemarie (1998). The stylistic potential of phraseological units in the light of genre analysis. Cowie, Anthony P., ur. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press, 125–144.
- Grady, Joseph E. (1997). A typology of motivation for conceptual metaphor: Correlation vs. resemblance. Gibbs Jr., Raymond W., Gerard J. Steen, ur. *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 79–100.
- Jernej, Josip (1992–1993). O klasifikaciji frazema. *Filologija* 20–21: 191–197.
- Kovačec, August, ur. (1996). *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.

- Kovačević, Barbara, Ivana Matas Ivanković (2007). Parni prijedlozi. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33: 245–261.
- Kövecses, Zoltán (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Zoltán (2010). Metaphor, creativity, and discourse. *DELTA: Documentação de Estudos em Lingüística Teórica e Aplicada* 26: 719–738.
- Kövecses, Zoltán, Péter Szabó (1996). Idioms: A view from cognitive semantics. *Applied linguistics* 17.3: 326–355.
- Krelja, Petar (1997). *Golik*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv – Hrvatska kinoteka.
- Lakoff, George, Mark Turner (1989). *More than Cool reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago – London: The University of Chicago Press.
- Langlotz, Andreas (2006). *Idiomatic creativity: a cognitive-linguistic model of idiom-representation and idiom-variation in English*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lončarić, Mijo (1999). Kerstnerov jezik i ludbreški govor. Bilić, Dubravko, ur. *Zbornik radova o Mladenu Kerstneru*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište "Dragutin Novak", 19–43.
- Marković, Bojana (2008). Djelo Mladena Kerstnera. Ernečić, Dražen ur., *Podravski zbornik*. (34. br.). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 347–370.
- Menac, Antica (1972). Svoje i posuđeno u frazeologiji. *Strani jezici* 1: 9–18.
- Menac, Antica (1973). Posuđeni elementi u ruskoj i hrvatskoj frazeologiji. *VII. međunarodni kongres slavista u Varšavi*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 89–97.
- Menac, Antica (1978). Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. *Filologija* 8: 219–226.
- Menac, Antica (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Omazić, Marija (2002). O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku. *Jezikoslovlje* 3.1–2: 99–129.
- Omazić, Marija (2008). Processing of idioms and idiom modifications: A view from cognitive linguistics. Granger, Sylviane, Fanny Meunier, ur. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 67–79.
- Parizoska, Jelena (2009). Idiom variability in Croatian: the case of the CONTAINER schema. *Cognitive Studies* 9: 171–180.
- Piirainen, Elisabeth (2008). Figurative phraseology and culture. Granger, Sylviane, Fanny Meunier, ur. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 207–223.
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol* 22.1: 1–39.
- Stanojević, Mateusz-Milan (2009). Konceptualna metafora u kognitivnoj lingvistici: pregled pojmova. *Suvremena lingvistika* 68: 339–369.

- Tafra, Branka (2005). *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Teliya, Veronica, Nataliya Bragina, Elena Oparina, Trina Sandomirskaya (1998). Phraseology as a language of culture: Its role in the representation of a collective mentality. Cowie, A. P., ur. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press, 55–75.
- Težak, Stjepko (1999). Kajkavski dijalozi u Kerstnerovim djelima, njihova autentičnost i dramaturška funkcija. Bilić, Dubravko, ur. *Zbornik radova o Mladenu Kerstneru*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište „Dragutin Novak“, 45–62.
- Žic Fuchs, Milena (1992–1993). Konvencionalne i pjesničke metafore. *Filologija* 20–21: 585–593.

Internetski izvori

- HJP = *Hrvatski jezični portal* <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=main> [pregled 30. siječnja 2012.]
- Hrvatska jezična riznica* <http://www.ihjj.hr/> [pregled 15. listopada 2010.]
- Moj Tv Portal* <http://mojtv.hr/magazin/4915/kako-je-kultni-domaci-dudek-porazio-jednog-onura.aspx> [pregled 16. svibnja 2012.]

Adresa autora:

Zavod za lingvistička istraživanja
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
A. Kovačića 5
10000 Zagreb
bmarkovi@hazu.hr

CREATIVE USE OF IDIOMS AND OTHER MULTI-WORD LEXICAL UNITS IN THE WORKS OF MLADEN KERSTNER: POSSIBILITIES AND INTENTIONS

This article analyzes idioms and other multi-word lexical units in the Kajkavian works of Mladen Kerstner of Ludbreg, Croatia, with the intention of determining Kerstner's idiomatic creativity in terms of his use of idioms in context.

An analysis using formal criteria determined that 70% of the material consists of everyday idioms that are commonplace in the Croatian language in general, as well as in the Podravina regional dialect, or the Ludbreg local dialect. Only 30% of the material consists of Kerstner's creative modifications of common idioms and his own innovative multi-word lexical units.

A semantic analysis determined that in order to understand as much as 91% of multi-word lexical units (which include idioms), it is necessary to have a stereotypical knowledge about the region of Podravina and general knowledge about the features of Kajkavian dialects. This is because the author wanted, on one hand, to create an authentic picture of the settlements of Upper Podravina and its inhabitants during the 1970s; on the other hand, his intention was also that his works be received by as broad a non-Kajkavian-speaking and non-Podravina readership in Croatia as possible. Balancing between these two tendencies, Kerstner even modified to the level of the Podravina regional stereotype both general Croatian Štokavian idioms and Kajkavian idioms specific to Ludbreg.

An analysis of common Ludbreg variants of Podravina idioms revealed that the variation of specific idioms occurred mostly due to the adaptation of idioms to the linguistic and cultural-geographical space of which they become a part.

The search for Kerstner's idiomatic creativity revealed that his primary intention was not to be creative, but rather to create authenticity and humor while remaining on a linguistic and idiomatic level that could be understood by a broad readership.

Keywords: Mladen Kerstner; Kajkavian literature; multi-word lexical units; idiom variants; idiom modifications; creativity; authenticity.